

SABIN ADRIAN LUCA, *Contribuții la istoria veche a Hunedoarei. Săpăturile arheologice sistematice din Grădina Castelului – campaniile anilor 1996–1998/Beiträge zur Altgeschichte von Eisenmarkt. Die systematischen archäologischen Ausgrabungen im Schlossgarten – die Kampagnen der Jahren 1996–1998* – cu contribuții de Cristian Roman, Alexandru Sonoc și Dragoș Diaconescu –, 141 p. de text bilingv, 11 planșe, 1 hartă, 2 planuri, în *Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis*, I, Hunedoara, 1999, I.S.B.N. 93-0-00942-2.

Lucrarea conține trei capitole, un cuvânt înainte, lista ilustrațiilor, lista prescurtărilor bibliografice și ilustrația.

Sabin Adrian Luca a conceput *Cuvântul înainte* (Vorwort) ca o prezentare a cercetărilor arheologice efectuate de-a lungul timpului, cercionând cu măiestrie tabloul pre – și protoistoric al ținutului Hunedoarei, pentru ca în acest „peisaj” să integreze noile rezultate ale cercetărilor. Se prezintă, detaliat, cercetările de peste 130 de ani din Valea Nandrului (așezări deschise și peșteri), cele de pe văile Roatei, Runcu (peșterile de la Dumbrava, Cerișor, Runcu Mare și Ruginosu), și din zona localităților Hășdat, Bârcea Mare, Cinciș, Peștișu Mare, Almașu Mic, Sântuhalm, Mănerău, Șăulești, Teliuc, Ghelari (cu prezentarea istoriei mineritului din aceste zone), Cerbăl, Dobra și cele din Hunedoara (Zlaști, Dealul Sâmpetru, Cimitirul Reformat – Biserica Reformată, Grădina Castelului și Biserica Sfântul Nicolae, Judecătorie, Buituri-Fântâna lui Ioan, CFR-Triaj, Combinatul Siderurgic, Dealul cu comori). După cum rezultă din prezentarea problematicii istorice a zonei puse în discuție, o mare parte din descoperirile noi se datorează cercetărilor personale ale autorului, ajutat de studenții de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Alături de analiza și datarea descoperirilor, autorul apelează deseori la informații istorice privind economia și comerțul acestor meleaguri aflate în zona de contact dintre Transilvania și Banat, care împreună cu bogățiile subsolului i-au influențat evoluția. De remarcat este, mai ales prin noile descoperiri, continuitatea neîntreruptă a istoriei din aceste zone și amintim doar materialele din epoca dacică, apreciind analiza autorului asupra exploatarea minereurilor și în perioada pre-romană.

Cap. I prezintă „mediul geografic al ținutului Hunedoarei” (Der Găographische raum des eisenmarkter Gebietes) ca unitate administrativ-teritorială și din punct de vedere geo-morfologic, a solurilor, climei, a rețelei hidrografice, a florei și faunei, insistând asupra bogățiilor naturale ale subsolului, care au contribuit în egală măsură la dezvoltarea preistorică și istorică a acestor meleaguri.

În *cap. II* autorul „descrie săpăturile arheologice întreprinse între anii 1996-1998 în Grădina Castelului din Hunedoara” (Die Beschreibung der im Schlossgarten in den Jahren 1996–1998 unternommenen archäologischen Ausgrabungen), făcând o analiză a secțiunilor, a nivelurilor, a complexelor și a problematicii ridicate de o serie de materiale descoperite în diverse contexte stratigrafice.

Cea mai extinsă parte a lucrării este *Cap. III*, în care S. A. Luca prezintă „coordonatele culturale și cronologice ale preistoriei Hunedoarei prin prisma așezării de

la Hunedoara – Grădina Castelului” (Die kulturellen und chronologischen Koordinaten der Vorgeschichte Eisenmarkts im Licht der Siedlung von Eisenmarkt – Schlossgarten). Capitolul debutează cu epoca paleolitică, căruia îi aparțin unelte de cuarț cioplite unicefal și bicefal (mousteriene), cu analogii numeroase în zona imediat apropiată din Valea Nandrului (61550–28000 î.-Chr.). Neoliticul este ilustrat prin descoperirile timpurii aparținând culturii Starčevo-Criș (Cimitirul Reformat, Grădina Castelului), cu analogii în Peșterile Curată și Spurcată din Valea Nandrului și la Zlaști, autorul prezentând cu această ocazie și aria de răspândire a materialelor Starčevo-Criș în zona Hunedoarei. După prezentarea materialelor, autorul face o bine venită discuție privind problemele de datare și încadrare cronologică a unor materiale neolitice târzii, care sunt prezentate cu acribie științifică, ridicându-se vehement împotriva definirii prea facile a unor grupuri culturale (din 20 în 20 km!), la cea mai mică nepotrivire a materialelor cu tipologia existentă la un moment dat. Perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului, ca și epoca timpurie a bronzului este atestată prin prezența materialelor aparținând culturii Coțofeni. Cu ocazia prezentării materialelor autorul face referiri și la alte noi descoperiri Coțofeni, contribuind astfel la îmbogățirea cunoștințelor despre această cultură. Etapa finală a epocii bronzului, începutul epocii fierului, Hallstatt, și cultura Basarabi sunt tratate cu aceeași atenție. În Grădina Castelului au fost descoperite și o serie de materiale dacice și daco-romane, extrem de interesante, care sunt aproape identice cu cele de la Divici. Totodată autorul insistă asupra unor materiale descoperite în zona Hunedoarei, printre care tezaurul de la Cerbal, prezentând și problematica ridicată de aceste materiale, precum și ipotezele lansate de diferiți autori, cu privire la legăturile dintre diferite tezaure descoperite în Transilvania. Ca o concluzie firească a prezentării și analizării tezaurelor monetare, autorul creionează traseul drumurilor romane care făceau legătura dintre diferite zone. Chiar și după retragerea aureliană, teritoriul Hunedoarei a continuat să fie locuit neîntrerupt, materiale din sec. IV–V, V–VI și IX–XI, apărând din Grădina Castelului, până la Biserica Reformată. În Evul Mediu zona castelului a fost activă, iar în urma cercetărilor a ieșit la iveală caracterul „gospodăresc de curte” a materialelor din construcțiile descoperite. Capitolul se încheie cu prezentarea vestigiilor din Castel, a proprietarilor și a celor care au studiat gustul pentru antichități al „castelanilor”.

Lucrarea are și un bogat aparat critic, dovedind buna documentare și informare a autorilor.

În încheiere considerăm că lucrarea de față se caracterizează mai ales prin profunzimea analizelor pentru fiecare epocă istorică identificată prin săpăturile arheologice. Cercetătorul reușește astfel să valorifice la maximum informațiile oferite de materialul arheologic, făcând o incursiune științifică pentru fiecare epocă și în zonele învecinate, iar unde a fost cazul a coroborat aceste datele cu cele din izvoarele scrise.

Contribuții la istoria veche a Hunedoarei este o lucrare care interesează deopotrivă arheologul și istoricul ce dorește să cunoască problemele fundamentale ale unei epoci din această zonă, lucrarea constituind de fapt, o scurtă monografie.

ZOIA MAXIM